

Bántalmazás jelenségének vizsgálata az enyhén értelmi fogyatékos és az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű középiskolás tanulók esetében

Examining the presence of bullying in students with mild intellectual disability and typically developing secondary school students with an intellect of sound development

Varga Szabolcs

Dr. PhD, egyetemi docens
Széchenyi István Egyetem,
Gyógypedagógia Tanszék
varga.szabolcs@sze.hu

Sebestyén Fruzsina

gyógypedagógus
Győri Ménéfőcsanakai Petőfi Sándor Általános Iskola
sebestyenzsina@gmail.com

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja az enyhén értelmi fogyatékos középiskolás korosztály körében esetlegesen jelenlévő bántalmazás meglétének vizsgálata. A fókuszcsoport adatait az ép intellektusú középiskolás korosztállyal (kontrollcsoport) vetettük össze. Kutatásunk arra irányult, hogy megismerjük a bántalmazás gyakoriságát, rendszerességét a vizsgált mintában. A kutatásban arra is választ kerestünk, hogy a fókusz-, illetve kontrollcsoport alanyai felismerik-e a bántalmazás tényét, azok különböző formáit, mely személyek a leggyakoribb bántalmazást elkövetők. Vizsgáltuk továbbá, hogy milyen gyakran válnak bántalmazás áldozatává és vannak-e olyan személyek a környezetükben, akiktől segítséget kérnek ezzel összefüggésben.

Módszertan: Empirikus vizsgálatunk során papíralapú kérdőíves kutatást végeztünk.

Megállapítások: Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók által alkotott fókuszcsoport tagjainak 60%-a tudta beazonosítani a bántalmazás jelenségét, a kontrollcsoport tagjainak 68%-a volt képes felismerni az abúzust. Az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók 36%-a, az enyhén értelmi fogyatékos tanulók szintén 36%-a fogalmazta meg az áldozattá válás lehetséges okait. Amíg

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás: 2023. 12. 11. Átdolgozás: 2023. 12. 18. Elfogadás: 2024. 01. 08.

a fókuszcsoporthoz tartozó résztvevőinek 86%-át, addig a kontrollcsoport tagjainak 92%-át érte már valamilyen formában bántalmazás. Az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók 66%-a, míg az enyhén értelmi fogyatékos tanulók 50%-a ismeri fel jól a verbális bántalmazást.

Érték: A kutatás rávilágít arra, hogy az oktatási intézményekben a mai napig magas számban fordul elő a „bullying” jelensége, mely nemcsak a tipikus fejlődésű kiskorú korosztályt, hanem az értelmi fogyatékosok csoportját is jelentős mértékben érinti. A kutatás irányt mutat a jövőben más fogyatékosági csoportok vonatkozásában is a fenti kérdés vizsgálatához.

Kulcsszavak: bántalmazás, értelmi fogyatékoság, áldozattá válás, viselkedési attitűd

Abstract

Aim: The aim of this study is to investigate the possible presence of bullying among secondary school students with mild intellectual disabilities. Data from the focus group were compared with data from the secondary school age group with an intellectually healthy population (control group). The aim of our study was to find out the frequency and regularity of bullying in the sample. The research also sought to find out whether the subjects in the focus and control groups recognise the fact of abuse, its different forms, and which persons are the most frequent perpetrators of abuse. We also looked at how often they suffer abuse and whether there are people in their environment to whom they turn for help in this context.

Methodology: In our empirical study we conducted a paper-based questionnaire survey.

Findings: Thirty-six per cent of typically developing pupils with an intellectually healthy child and 36 per cent of pupils with mild intellectual disabilities also identified possible causes of victimisation. 86 percent of the focus group and 92 percent of the control group had experienced some form of abuse. 66 per cent of typically developing pupils with a sound intellect and 50 per cent of pupils with a mild intellectual disability had a good recognition of verbal abuse.

Value: The research highlights the high incidence of bullying in educational institutions today, which not only affects typically developing minors, but also the group of people with intellectual disabilities to a significant extent. The research points the way for future research on this issue in relation to other disability groups.

Keywords: abuse, intellectual disability, victimisation, behavioural attitudes

Bevezetés

Kutatásunk célja az, hogy több kérdésen keresztül, különböző megközelítésből megvizsgáljuk, hogy az enyhén értelmi fogyatékos tanulók (továbbiakban fókuszcsoport) milyen tudással, ismeretekkel rendelkeznek arról, hogy mi a bántalmazás, mikortól beszélhetünk erről a létező jelenségről, milyen formái vannak, hogyan nyilvánul meg. Amennyiben a vizsgált személyek voltak már bántalmazott felek, akkor annak jeleit felismerték-e, hogyan kezelték azt, meg tudják-e nevezni, hogy ki által szenvedtek el abúzust, kértek-e segítséget, és ha igen, akkor kiktől kértek támogatást. Megvizsgáltuk, hogy ezek az esetek milyen gyakorisággal történtek meg, rendszeresek-e az életükben. Kutatásunkban kitértünk arra is, hogy a kérdezett felek milyen énképpel rendelkeznek mind külső, mind belső tulajdonságaik tekintetében. A fókuszcsoport mellett ugyanezen szempontok alapján, azonos módon vizsgáltuk a tipikus fejlődésű, ép intellektussal rendelkező tanulókat (továbbiakban: kontrollcsoport) is. Kutatásunk során arra is szeretnénk választ kapni, hogy milyen mértékű eltérés van a két csoport között a bántalmazás témakörében, közel azonos mértékben élnek-e át a bántalmazást. Az elvégzett kutatás saját vizsgálaton alapuló empirikus jellegű munka, amit kérdőíves vizsgálat formájában valósítottunk meg. A kutatás nem reprezentatív, csak a vizsgált minta vonatkozásában tartalmaz megállapításokat.

Kutatásunkkal összefüggésben az alábbi hipotézisekre kerestük a választ.

H1: Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók által alkotott fókuszcsoport tagjai kisebb mértékben ismerik fel a bántalmazást, mint az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű társaik által alkotott kontrollcsoport.

H2: Az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű gyermekek által alkotott kontrollcsoportot kisebb mértékben érinti bántalmazás, mint az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek által alkotott fókuszcsoportot.

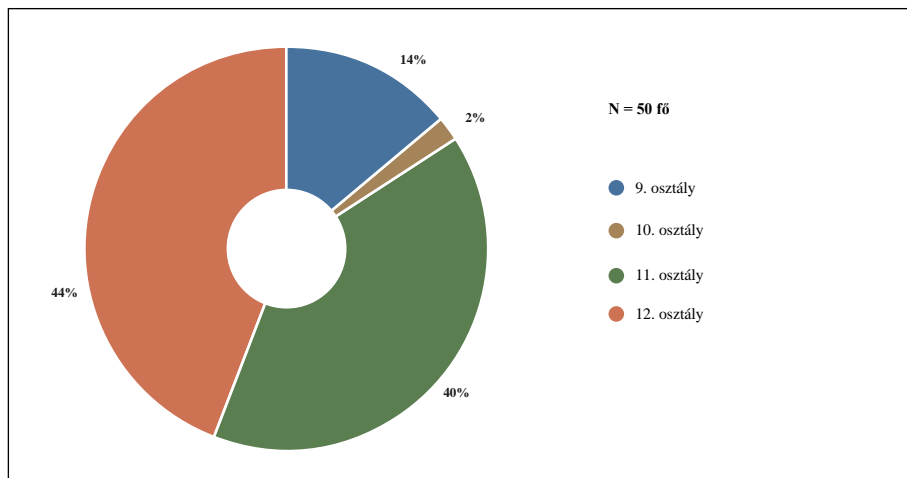
H3: Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók és az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók azonos százalékban ismerik fel a bántalmazás verbális formáját.

Demográfiai adatok

A fókuszcsoportot képező 50 fő enyhén értelmi fogyatékos tanulók közül 32 fiú és 18 lány volt. Az 50 fő ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók közül pedig 20 fő fiú és 30 fő lány volt (kontrollcsoport).

1. számú ábra

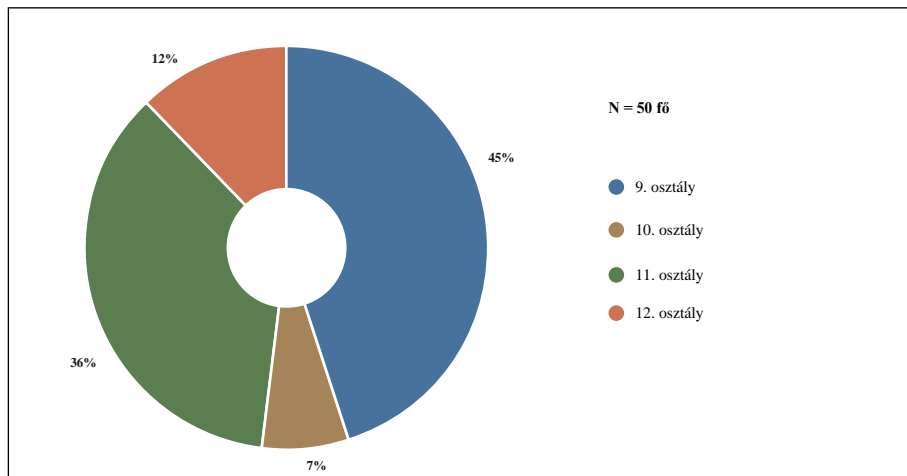
Ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók osztályfok szerinti összetétele

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

2. számú ábra

Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók osztályfok szerinti összetétele

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

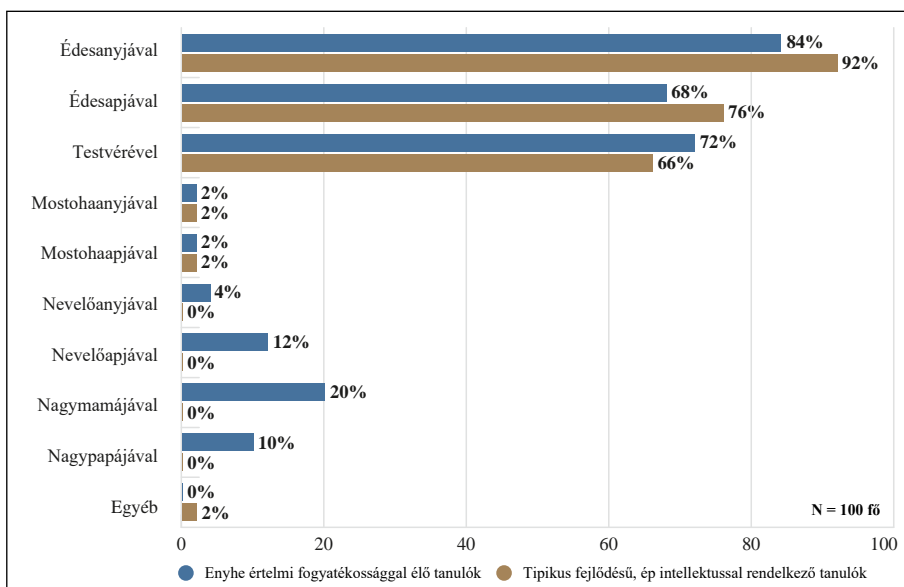
Mindkét csoportot kilenctől tizenkettedik osztályos tanulók alkották, akik közül 26 fő kilencedik osztályos (fókuszcsoport: 19 fő, kontrollcsoport: 7 fő) 4 fő tizedik osztályos (fókuszcsoport: 3 fő, kontrollcsoport: 1 fő), 35 fő tizenegyedik

osztályos (fókuszcsoport: 15 fő, kontrollcsoport: 20 fő) és 27 fő tizenkettedik osztályos tanuló (fókuszcsoport: 5 fő, kontrollcsoport: 22 fő) volt. Az intézmények, ahol a kutatás zajlott, városokban helyezkednek el. A vizsgálatban szereplő fókuszcsoport tagjait speciális szakképző iskolában (50 fő), a kontrollcsoport tagjait szakközépiskolában (25 fő), gimnáziumban (25 fő) vizsgáltuk.

A kutatásban szereplő kontrollcsoport 46 tagja (92%) él együtt édesanyjával, 38 fő (76%) édesapjával, 33 fő (66%) testvérével. 1–1 fő (2–2%) jelölte, hogy mostohaapjával és mostohaanyjával él együtt. 1 fő az „egyéb” lehetőséget választotta, de nem írt oda kiegészítést.

3. számú ábra

A fókusz- és kontrollcsoportban vizsgált személyek életterével osztozó személyek

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

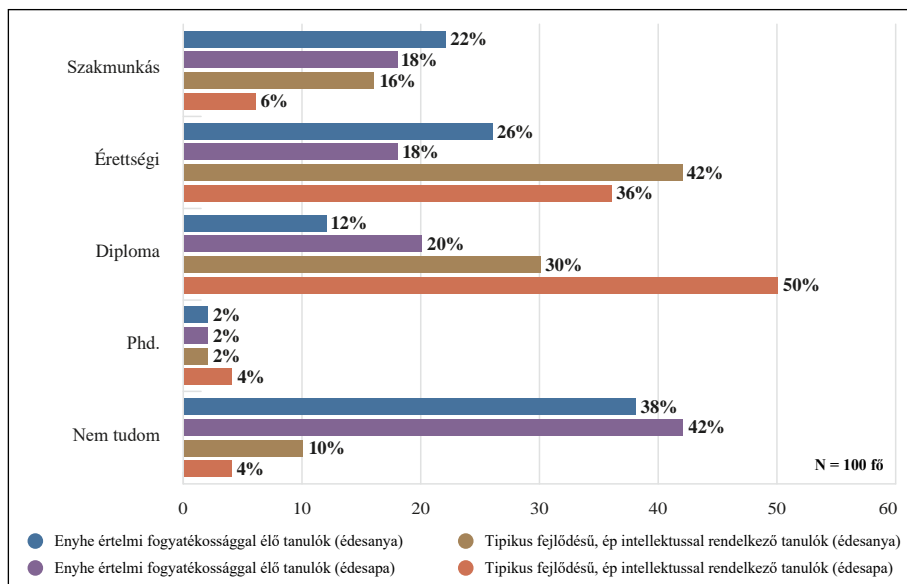
A fókuszcsoportból 42 fő (84%) él együtt édesanyjával, 34 fő (68%) az édesapjával, 36 fő (72%) testvérével, 1 fő (2%) mostohaanyjával, 1 fő (2%) mostohaapjával, 2 fő (4%) nevelőanyjával, 6 fő (12%) nevelőapjával, 10 fő (20%) női nagyszülőjével, 5 fő (10%) férfi nagyszülőjével él együtt.

A kontrollcsoportban vizsgált személyek közül 3 fő (6%) édesanyja rendelkezik szakmunkás, 18 fő (36%) érettségi, 25 fő (50%) diploma, 2 fő (4%) PhD-fokozattal. A megkérdezett tanulók közül 2 fő (4%) a nem tudom válaszlehetőséget választotta. Édesapák közül 8 fő (16%) rendelkezik szakmunkás végzettséggel,

21 fő (42%) legmagasabb végzettsége az érettségi, 15 fő (30%) rendelkezik diplomával és 1 főnek (2%) a legmagasabb iskolai végzettsége a doktori fokozat (PhD). 5 fő (10%) a nem tudom opciót jelölte.

4. számú ábra

A fókusz- és kontrollcsoportban vizsgált személyek szüleinek legmagasabb iskolai végzettsége

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

A fókuszcsoportban szereplő tanulók édesanyja közül 9 fő (18%) szakmunkás végzettséget, 9 fő (18%) érettségit szerzett, 10 fő (20%) rendelkezik diplomával és 1 fő (2%) PhD-fokozattal. Az enyhén értelmi fogyatékossgal élő gyermekek édesapjuknál 11 főnek van szakmunkás végzettsége, 13 fő (26%) rendelkezik érettségivel, 6 főnek (12%) van diplomája és 1 főnek (2%) PhD-fokozata is. 21 fő (42%) nem tudta, hogy mi az édesanyja végzettsége, édesapáknál pedig 19 fő (38%) nem jelölt semmit.

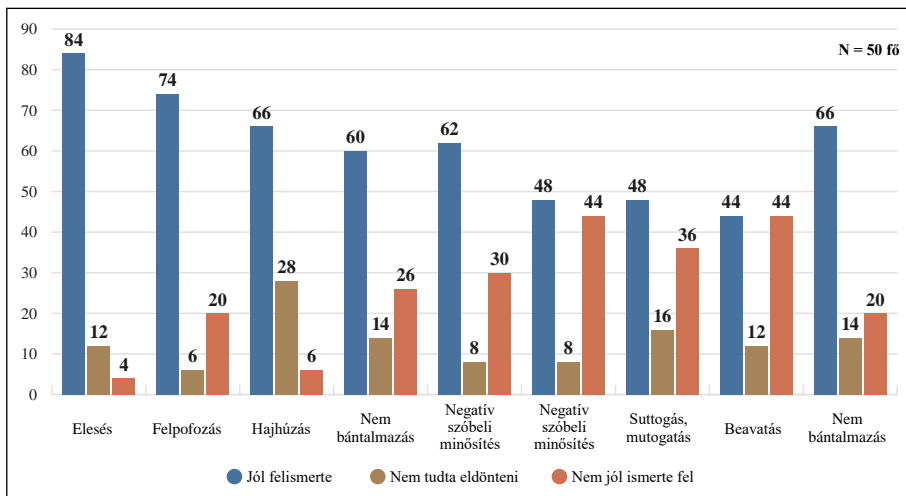
Bántalmazás felismerése

Vizsgálatunk első része arra irányult, hogy a vizsgált csoportokba tartozó egyének milyen mértékben tudják beazonosítani a bántalmazás jelenségét. A rövid, néhány mondatban megfogalmazott kilenc történetet két darab fizikai bántalmazásról,

négy darab verbális, pszichés bántalmazást tartalmazó és három darab olyan szituáció alkotta, ahol nem állapítható meg bántalmazási helyzet. Ennél a kérdésnél egytől ötig terjedő Likert-skálát alkalmaztunk, ahol az 1. és 2. értékeket úgy értékeltük, hogy az nem minősül bántalmazásnak, a skála 3. értéke jelentette azt, hogy nem tudja eldönteni a vizsgált személy, hogy abúzusnak számít-e a történet, és a 4., illetve 5. érték jelölte azt, hogy bántalmazásnak minősül a leírt eset. A fókuszcsoport és a kontrollcsoport több mint a fele, 32 fő (64%) helyesen ismerte fel a leírt történéseket (5. és 6. számú ábra). A válaszadók kevesebb mint a fele, 13 fő (26%) nem tudta jól megítélni, hogy az adott szituációt miként minősítse. Ezenkívül 7 fő (14%) nem tudta eldönteni, hogy az adott történet hova sorolható. A kontrollcsoportban szereplő tipikus fejlődésű, ép intellektussal rendelkező tanulóknál átlagosan 34 fő (68%) adott helyes választ, 8 fő (16%) nem tudta megítélni és 8 fő (16%) tévesen ismerte fel/nem ismerte fel az abúzust. A fókuszcsoport tagjai, azaz az enyhén értelmi fogyatékos tanulók közül 30 fő (60%) jól válaszolta meg a kérdést, 6 fő (12%) nem jól ismerte fel a szituációt és 7 fő (14%) bizonytalan volt, hogy melyik kategóriába tartozik az adott történet.

5. számú ábra

Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók bántalmazás felismerési gyakorisága

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

Az enyhe értelmi fogyatékos tanulóknál összesen 35 fő (70%) ismerte fel a fizikai bántalmazást, míg a verbális bántalmazást 25 fő (50%). Fizikai bántalmazás közül legnagyobb százalékban a felpofozásról szóló esetet

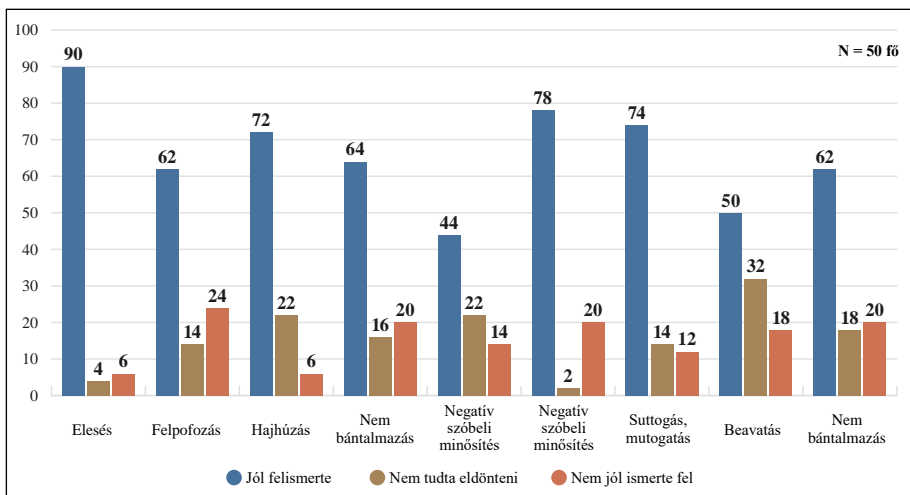
(37 fő; 74%) ismerték fel helyesen. Az érzelmi bántalmazás közül pedig 30 fő (62%) ismerte fel legmagasabb értékben a negatív szóbeli minősítést. A legtöbben eldönteni nem tudták eldönteni, hogy a hajhúzás bántalmazásnak minősül-e (14 fő; 28%).

Az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulóknál a fizikai abúzust összegezve 33 fő (66%), a verbális abúzust azonosan 33 fő (66%) ismerte fel. Fizikai bántalmazások közül a hajhúzást ismerték fel a legtöbben, 36 fő (72%). A negatív szóbeli minősítést az egyik szituációnál több mint háromnegyede ismerte fel jól, 39 fő (78%). Legtöbben azt az esetet nem tudták behatárolni, hogy a baráti csapatba való beavatás abuzálásnak számít-e, 16 fő (38%).

A kapott adatok azt szemléltetik, hogy a fókuszcsoport tagjai a fizikai bántalmazást nagyobb arányban (70%) felismerték, mint a verbális formáját (50%). A kontrollcsoportnál azonos értékben ismerték fel a bántalmazások típuscsoportjait (66–66%). Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók 3%-kal nagyobb mértékben ismerik fel a fizikai abúzust, mint az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók, viszont az érzelmi, verbális bántalmazást 16%-kal (8 fő) többen ismerik fel a kontrollcsoport tagjai a fókuszcsoportéhoz képest. A szakirodalom is egyre többen foglalkozik a bántalmazás verbális formájával, mivel egy létező jelenség, amit a fizikai bántalmazással ellentétben nehezebb érzékelni és behatárolni.

6. számú ábra

A tipikus fejlődésű, ép intellektussal rendelkező tanulók bántalmazás felismerési gyakorisága

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

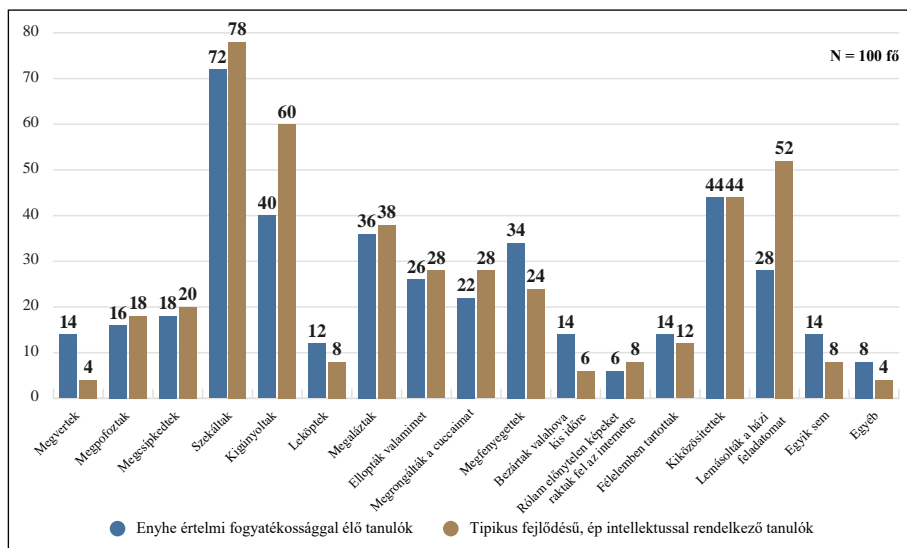
A harmadik hipotézisünk, miszerint az enyhén értelmi fogyatékos tanulók és az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók azonos százalékban ismerik fel a bántalmazás verbális formáját, nem bizonyosodott be. Az abúzus szóbeli formáját az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók csoportjából 33 fő (66%) ismerte fel, míg ez a szám az enyhén értelmi fogyatékosokkal élő tanulóknál 25 fő (50%). A kapott eredmények alapján a fókuszcsoport tagjai az egyértelmű, jól látható cselekményeket ismerik fel nagyobb százalékban (például fizikai bántalmazás: 35 fő; 70%). A fenti adatok szerint az enyhén értelmi fogyatékos tanulók az absztrakt, nem egyértelmű jeleket sok esetben nem képesek adekvát módon azonosítani. Ebből adódóan a verbális bántalmazás jelenségét is nehezebben tudják felismerni, mint a tipikus fejlődésű társaik. Az eredmények alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy az enyhén értelmi fogyatékos tanulók kevésbé ismerik fel, azonosítják be, tudják megfogalmazni a verbális bántalmazási formát, mint az ép intellektussal rendelkező társaik. Ezt az 5. számú ábrán szemléltetett adatok is alátámasztják, mivel a verbális abúzussal kapcsolatos történeteket kevesebb százalékban ismerték fel (50%), mint a fizikai bántalmazást (70%).

A válaszadók körében előforduló bántalmazási formák

A mintában szereplő személyek konkrét példákon keresztül több választási lehetőséget is megjelölhettek abban a kérdéskörben, hogy a bántalmazás mely formájában volt már részük. Mindkét csoport közel azonos mértékben szenvedte el az itt feltüntetett bántalmazások bizonyos formáit (7. számú ábra). A kontrollcsoport, azaz a tipikus fejlődésű, ép intellektussal rendelkező tanulók elenyészően többen jelölték meg (46 fő, 92%), hogy valamilyen abúzusnak az áldozatai voltak. A fókuszcsoport, azaz az enyhén értelmi fogyatékos tanulók közül összesen 43 fő (86%) jelölt meg valamilyen bántalmazó cselekvést. A kontrollcsoport tagjai közül 39 fő (78%) jelölte azt, hogy szekálták; 30 fő (60%), hogy kigúnyolták; 9 fő (18%) jelölte, hogy megpofozták, 10 fő (20%), hogy megcsipkedték már öt. 26 főnek (52%) lemásolták a házi feladatát, 14 főnek (28%) megrongálták valamilyen értékét. Ezek a számok nagyobbak, mint a fókuszcsoportnál, de nem kimagaslóan eltérők. A csoporton belül 2 fő (4%) jelölte meg az „egyéb” opciót és 4 fő (8%) azt, hogy őket nem bántalmazták. Az enyhén értelmi fogyatékos személyek közül 7 főt (14%) vertek meg, 6 főt (12%) köptek le és 17 főt (34%) fenyegettek már meg. Ezekon kívül 7 fő (14%) nyilatkozott úgy, hogy bezárták őket valahova kis időre. Ezek az adatok nem számottevően nagyobbak, mint a kontrollcsoportnál, azaz mindkét vizsgált populációnál jelen vannak ezek a történések.

7. számú ábra

A fókuszcsoporthoz és a kontrollcsoporthoz az abúzusfelismerése megadott cselekmények alapján

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

Mind a fókuszcsoporthoz, mind a kontrollcsoporthoz tagjai vonatkozásában az „egyik sem” opciót 7–7 fő (14–14%), az „egyéb” lehetőséget 4–4 fő (8–8%) választotta. Alacsony mértékű eltérés (2%) mutatható ki a két csoport között a tulajdon sérelmére elkövetett cselekmények vonatkozásában (fókuszcsoporthoz: 13 fő, 26%; kontrollcsoporthoz: 14 fő, 28%), illetve arra vonatkozóan, hogy róluk előnytelen képeket raktak fel az internetre (fókuszcsoporthoz: 3 fő, 6%; kontrollcsoporthoz: 4 fő, 8%), vagy félelemben tartották őket (fókuszcsoporthoz: 7 fő, 14%; kontrollcsoporthoz: 6 fő, 12%). Mindkét csoportnál azonos arányban jelölték a válaszadók azt, hogy kiközösítik őket (22–22 fő, 44–44%). Abban az esetben, ahol az egyén ellen elkövetett cselekményeket vizsgáltuk, a kontrollcsoporthozban 22 fő (44%) jelölt olyan tevékenységet, ami verbális bántalmazásra utalt. Ez a szám az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulóknál 24 fő (48%). A kontrollcsoporthozból 28 fő (56%) élt meg fizikai bántalmazást, a fókuszcsoporthoz résztvevői közül 37 fő (74%) volt már részese fizikai abúzusnak.

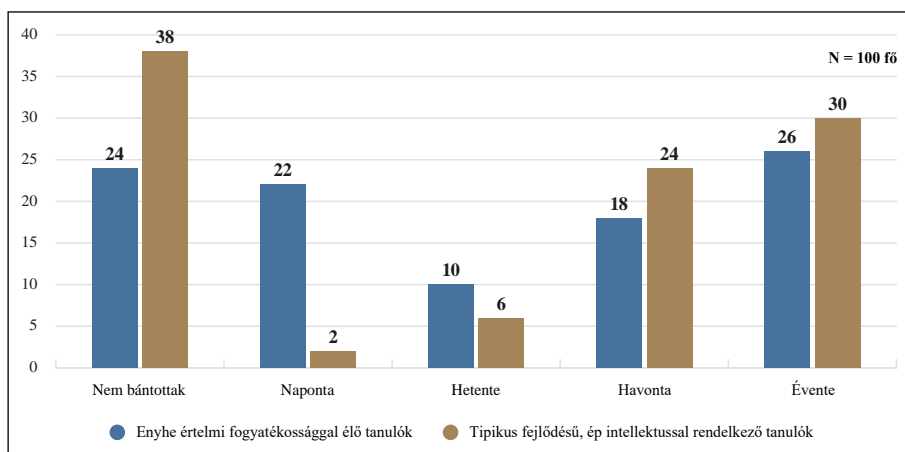
Bántalmazások előfordulási gyakorisága

Ennél a kérdéskörnél a bántalmazások előfordulásának gyakoriságát vizsgáltuk. Ez esetben a bántalmazott fél megjelölhette azt, hogy milyen időszakonként

bántják, és lehetőséget biztosítottunk az esetszámok gyakoriságának megjelölésére is. A fókuszcsoport tagjai közül 38 fő (76%) vallotta azt, hogy rendszeres abúzus áldozata. Ez a szám a kontrollcsoportnál nem figyelemfelkeltően kisebb, ugyanis 31 fő (62%) érintett a bántalmazásban. Közel azonosak a számok a két csoport között ott, ahol az évente (fókuszcsoport: 13 fő, 26%; kontrollcsoport: 15 fő, 30%), havonta (fókuszcsoport: 9 fő, 18%; kontrollcsoport: 12 fő, 24%), hetente (fókuszcsoport: 5 fő, 10%; kontrollcsoport: 3 fő, 6%) válaszokat adtak a csoport tagjai. Kiemelendő az, hogy a fókuszcsoportnál 11 fő (22%) írta azt, hogy naponta bántalmazták őket, míg ez a szám a kontrollcsoportnál 1 fő (2%) volt (8. számú ábra).

8. számú ábra

Bántalmazások előfordulási gyakorisága

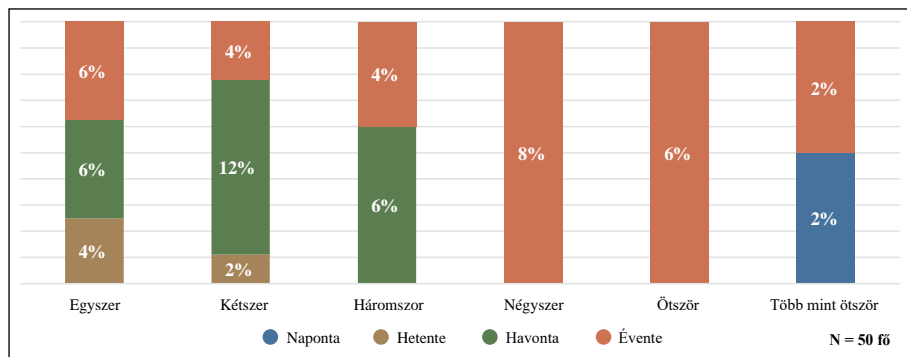
Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

A fókuszcsoportban 12 fő (24%), a kontrollcsoportban 19 fő (38%) a „nem bántanak lehetőséget” választotta. Mindkét vizsgált csoportnál 50% felett van a rendszeres abúzus áldozatainak a száma. A kontrollcsoport hosszabb időközöket jelölt meg két bántalmazás között eltelt idő vonatkozásában, mint a fókuszcsoport, azaz évente éri őket valamilyen atrocitás. A fókuszcsoport többsége pedig rövidebb időintervallumban jelölte meg a bántalmazás előfordulási gyakoriságát, azaz naponta éri őket valamilyen abúzus.

A két csoportot összesítve 31 fő (31%) nem volt áldozat, 69 személyt (69%) pedig ért már valamilyen szintű bántalmazás. Az érintett személyek konkrétan számszerűsítették is a megtörtént bántalmazások mennyiségét (9. és 10. számú ábra).

9. számú ábra

A kontrollcsoportot ért abúzusok előfordulási gyakorisága

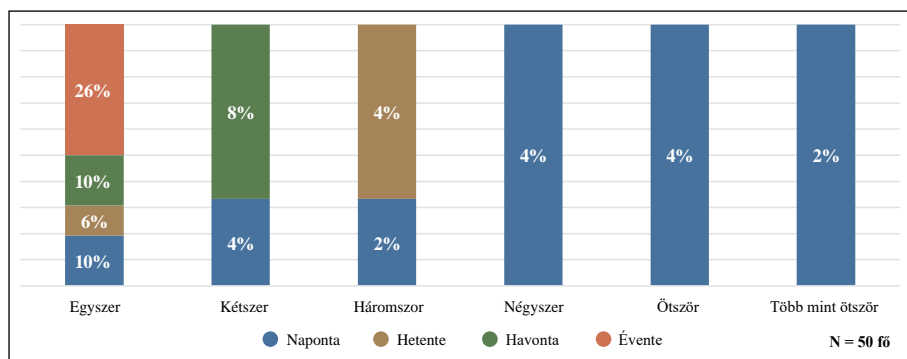

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

A fókuszcsoport tagjai közül 13 fő (26%) jelölte azt, hogy naponta bántalmazták, ebből 5 fő (10%) állította, hogy naponta egyszer, 2 fő (4%), hogy naponta kétszer, 1 fő (2%) naponta háromszor, 2 fő (4%) naponta négyszer, 2 fő (4%) naponta ötször és 1 fő (2%) írta azt, hogy naponta több mint ötször bántalmazták. A kontrollcsoportnál 1 fő (2%) állította, hogy naponta több mint ötször esik áldozatul bántalmazásnak. A fókuszcsoport 5 tanulója (10%), jelölte, hogy hetente éri őt abúzus, ebből 3 főt (6%) hetente egyszer és 2 főt (4%) hetente háromszor. A kontrollcsoport 3 diákja (6%) jelölte be a hetente opciót, abból 2 fő (4%) hetente egyszeri és 1 fő (2%) hetente kétszeri bántalmazást.

10. számú ábra

A fókuszcsoportot ért abúzusok előfordulási gyakorisága

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

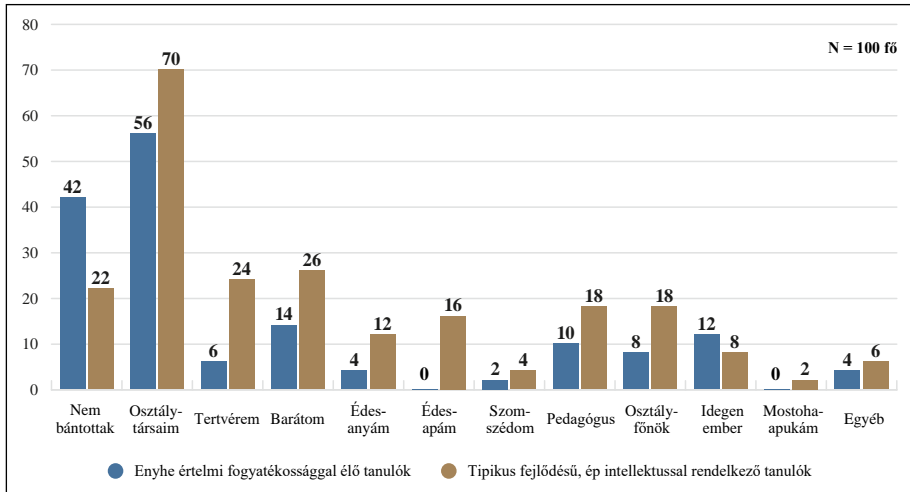
Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók közül 9 fő (18%) jelezte, hogy havonta bántalmazták, ebből 5 főt (10%) havonta egyszer, 4 főt (9%) havonta kétszer. Ez a szám az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulóknál összesen 12 fő (24%), közülük 3 fő (6%) havonta egyszer, 6 fő (12%) havonta kétszer és 3 fő (6%) havonta háromszor szenved el valamilyen formában az abúzust. Évente egyszer 13 fő (26%) lesz bántalmazás áldozata a fókuszcsoporthoz, 15 fő (30%) pedig a kontrollcsoportból. A 15 fő (30%) közül 3 főt (6%) évente egyszer, 2 főt (4%) évente kétszer, 2 főt (4%) évente háromszor, 4 főt (8%) évente négyszer, 3 főt (6%) évente ötször és 1 főt (2%) évente több mint ötször bántalmazzák. Ennél a kérdésnél a megkapott adatok alapján arra következtethetünk, hogy azonos módon éri a két csoportot bántalmazás, viszont az enyhén értelmi fogyatékosokkal élő tanulók gyakrabban jelölték meg rövidebb időközöket e tekintetben. A fókuszcsoporthoz 26% jelölte meg, hogy naponta abúzus áldozatai, ezzel szemben a kontrollcsoport 2%-a nyilatkozott hasonlóképpen. Az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók összesen 30%-a jelezte, hogy évente bántalmazták őket, az enyhén értelmi fogyatékosokkal élő tanulók 26%-a nyilatkozott azonos módon.

A bántalmazást elkövető személyek

A bántalmazást szenvedett enyhén értelmi fogyatékosokkal élő tanulók és az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók lehetőséget kaptak arra, hogy nevesítsék kiktől szenvedték el a bántalmazást. Ez esetben több személyt is megjelölhettek. A fókuszcsoporthoz 21 fő (42%) nyilatkozott úgy, hogy nincs olyan személy, aki bántaná, ezzel szemben a kontrollcsoportból nagyobb arány, 11 fő (22%) jelezte ugyanezt (11. számú ábra).

11. számú ábra

A bántalmazó személyek

Forrás. A szerzők szerkesztése.

A kapott eredmények mutatják az iskolai erőszak jelenlétét. Kimagasló a kontrollcsoport körében az osztálytársak által okozott abúzus; 35 fő (70%) jelölte be ezt a lehetőséget. Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók csoportjánál a bántalmazó osztálytárs jelenléte szintén magas (28 fő, 56%). Az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók magasabb, 36%-ban (18 fő) jelölték meg az iskolához köthető személyeket (pedagógus, osztályfőnök), mint az enyhén értelmi fogyatékos tanulók, ahol ez a szám 24% (12 fő). A kontrollcsoportnál a pedagógust 9 fő (18%) és az osztályfőnököt is 9 fő (18%) választotta mint bántalmazó személyt. Ez a gyakoriság közel azonos az enyhén értelmi fogyatékosokkal élő gyermekeknél, miszerint ott a pedagógust 5 fő (10%), az osztályfőnököt 4 fő (8%) nevesítette bántalmazóként. A családon belüli erőszakos személyek száma szintén a kontrollcsoportnál van jelen magasabb százalékban. Az ép intellektussal rendelkező tanulók közül a testvérüket 12 fő (24%), barátjukat 13 fő (26%), édesanyjukat 6 fő (12%), édesapjukat 8 fő (16%), ezenkívül mostohaapjukat 1 fő (2%) ítélte meg bántalmazó félnek. A fókuszcsoportnál ezek az eredmények alacsonyabb mértékben vannak jelen, ugyanis az enyhén értelmi fogyatékos tanulók közül a testvért 3 fő (6%), barátot 7 fő (14%), édesanyját 2 fő (4%) nevesítette. Az idegen személy mint bántalmazó fél a fókuszcsoportnál 12%-ban (6 fő) került kiválasztásra, a kontrollcsoportnál 8%-ban (4 fő). Ezen eredmények alapján az enyhén értelmi fogyatékos tanulókat nagyobb

százalékban érinti (12%) az idegen személy által bekövetkezett abúzus, mint az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulókat (8%), de az eltérés a két adat között nem kimagasló. Ezekon kívül az „egyéb opciót” a kontrollcsoportnál 3 fő (6%), a fókuszcsoportnál 2 fő (4%) jelölte meg, de egyik csoport sem írt hozzá kiegészítést. Az eredmények alapján a kontrollcsoport tagjai könnyebben megtudják/megmerik nevezni a bántalmazót (39 fő, 78%), mint a fókuszcsoport (29 fő, 58%). Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók közül 21 fő (42%), az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók csoportjában 11 fő (22%) nyilatkozott úgy, hogy őket nem bántalmazzák. A fenti adatok alapján felmerül a kérdés, hogy mi az oka annak, hogy az enyhén értelmi fogyatékos tanulók 42%-ban nyilatkoztak úgy, hogy őket senki nem bántalmazza, azaz nem abúzus áldozata; ezzel szemben a 7. számú ábrán látható, hogy 43 főt (86%) ért már valamilyen fajta bántalmazás, illetve a 8. számú ábrán látható adatok alapján 38 főt (76%) ér rendszeres abúzus. Okként szerepelhet, hogy a fókuszcsoport tagjai nem tudják vagy nem akarják megnevezni azt a személyt, aki által elszenvedik az abúzust. Ez a felvetés természetesen a kontrollcsoportnál is felmerülhet. A kontrollcsoport tagjai az eredmények alapján az iskolai szintérhez jelölték a bántalmazó feleket nagyobb százalékban (36%, 18 fő). Ennek oka az is lehet, hogy napjaik nagy részét az oktatási intézményekben töltik. Emellett 27%-ban a családi szintérhez köthető személyek lettek megjelölve mint bántalmazók.

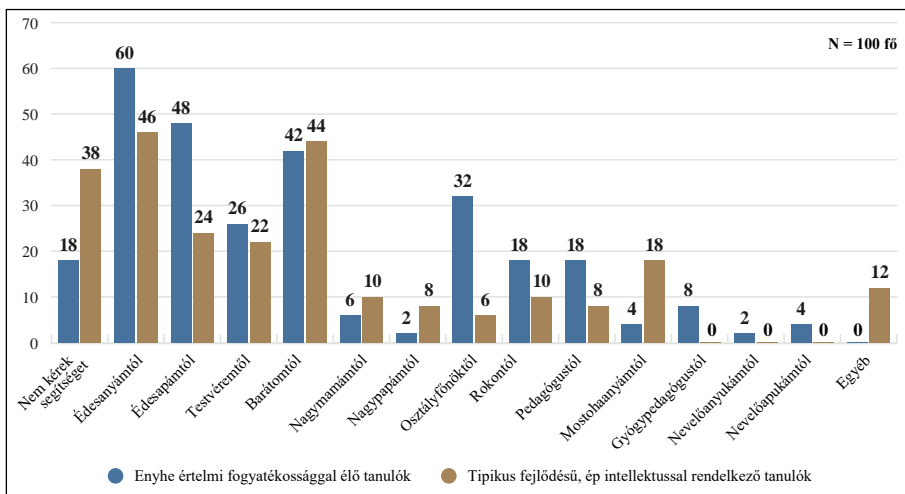
Első hipotézisünk, miszerint az enyhén értelmi fogyatékos tanulók (fókuszcsoport) kisebb mértékben ismerik fel a bántalmazást, mint az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű társaik (kontrollcsoport), beigazolódott. A különbség azonban nem számottevő. A rövid történetek felismerésénél a fókuszcsoport tagjai közül 30 fő (60%), míg a kontrollcsoport tagjai közül 34 fő (68%) ismerte fel helyesen a bántalmazással kapcsolatos szituációkat. A 7. számú ábrán szemléltetett adatok azt mutatják, hogy az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók közül 46 főt (92%) ért már valamilyen atrocitás a kérdőívben felsorolt bántalmazó cselekvések közül. Ez a szám az enyhén értelmi fogyatékosággal élő tanulóknál 43 fő (86%). Ezzel szemben a bántalmazások gyakoriságát felmérve, ahogy a 8. számú ábrán is láthatjuk, az enyhén értelmi fogyatékosággal élő tanulók közül 38 főt (76%) ér rendszeresen abúzus, míg a kontrollcsoportnál 31 főt (62%). Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók 42%-a (21 fő), míg az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók 22%-a (11 fő) vallotta azt, hogy őket nem bántja senki. Ezek arra mutatnak rá, hogy a kérdezett tanulók nem minden esetben tudják felmérni, hogy az ellenük irányuló cselekmények közül melyek minősülnek bántalmazásnak, ki minősül bántalmazónak. Ezek az észrevételek kisebb mértékben a kontrollcsoportnál is jelen vannak.

Bántalmazás esetén segítséget nyújtó személyek

Az előzőekben megállapítottuk, hogy a kontrollcsoport tagjai nagyobb százalékban (78%) nevezték meg a bántalmazó személyeket, mint a fókuszcsoportban szereplő személyek (58%). A bántalmazás esetén segítséget nyújtó személyek vonatkozásában ez az arány megfordult, hiszen az ép intellektussal rendelkező tanulók 62%-ban (31 fő), míg az enyhén értelmi fogyatékos tanulók 82%-ban (41 fő) válaszolták meg, hogy kitől kérnek segítséget, ha abúzus áldozatai lesznek.

12. számú ábra

Bántalmazás esetén a tanulók által segítségnyújtásra kért személyek

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

A kontrollcsoport 19 tagja (38%) jelölte, hogy nem kér segítséget senkitől, ha valamilyen bántalmazás éri, még az enyhén értelmi fogyatékos tanulók esetében ez a szám 9 főt jelent (18%). Az ép intellektussal rendelkező tanulók közül 23 fő (46%) kér segítséget édesanyjától, 12 fő (24%) édesapjától, 11 fő (22%) mostohaanyjától, 2 fő (4%) testvérétől, 5 fő (10%) nagymamájától és 4 fő (8%) nagypapájától, rokontól 5 fő (10%). Az iskolában dolgozó személyektől kevesebben kérnek segítséget. Osztályfőnöktől 3 fő (6%), pedagógustól 4 fő (8%). 22 fő (44%) kért segítséget barátjától. Az „egyéb” opciót 2 fő (4%) jelölte meg, de nem nevezte meg pontosan a személyeket. A fókuszcsoportnál, azaz az enyhén értelmi fogyatékos tanulóknál a családtól való segítségkérés 21%-ban van jelen, az iskolától való segítségkérés pedig 18%-ban. Édesanyjuktól 30 fő (60%)

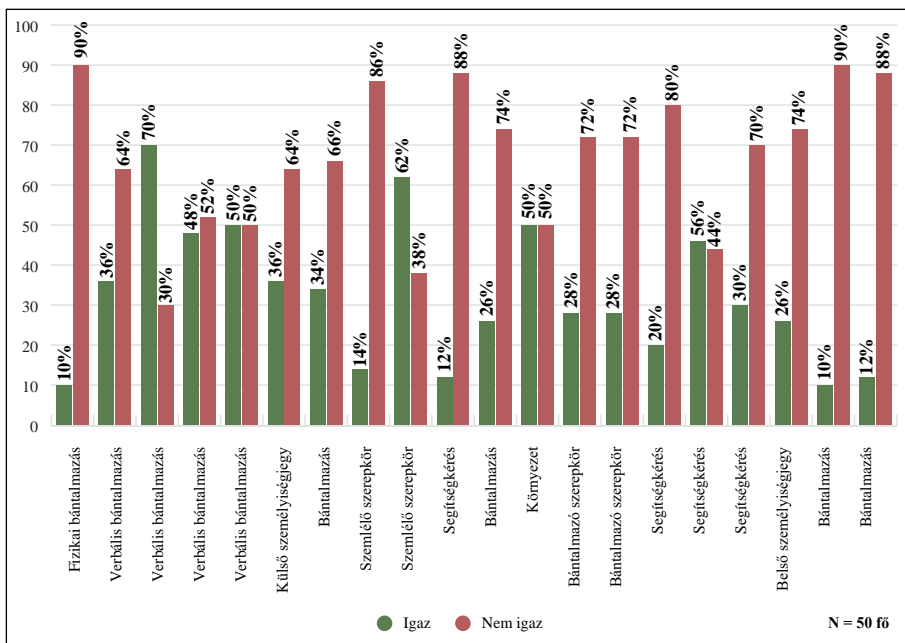
kér segítséget, édesapjuktól 24 fő (48%), nevelőanyjuktól 1 fő (2%), nevelőapjuktól 2 fő (4%), testvérétől 13 fő (26%), nagymamától 3 fő (6%), nagypapától 1 fő (2%), rokontól 9 fő (18%). Az iskolán belül osztályfőnöktől 16 fő (32%), pedagógustól 9 fő (18%), gyógypedagógustól 4 fő (9%). Az „egyéb” opciót 6 fő (12%) jelölte meg, és kiegészítette további két személlyel: pszichológussal, szociális munkással.

A bántalmazásokkal kapcsolatos viselkedési attitűd vizsgálata

A bántalmazásokkal kapcsolatos viselkedési attitűdöt egytől ötig terjedő Likert-skálát alkalmazva vizsgáltuk, ahol az állításokra adott válaszok alapján az 1. és 2. értékeket úgy tekintettük, hogy a vizsgált személyre nem igaz az adott állítás, a 3. érték megjelölése esetén az adott személy nem tudta eldönteni, hogy illik-e rá az állítás, illetve a 4., 5. skálaértékeket igaz/jellemző állításoknak fogadtuk el. Mindkét csoport esetében elmondható, hogy az állításokra a csoport közel háromnegyede (fókuszcsoport: 70%, 35 fő; kontrollcsoport: 66%, 33 fő) azt válaszolta, hogy nem jellemzők rájuk azok az állítások, melyek arra utalnak, hogy bántalmazás részesei lennének bármely szerepkör vonatkozásában (bántalmazott, bántalmazó, szemlélő). A válaszadók mintegy harmada (fókuszcsoport: 30%, 15 fő; kontrollcsoport: 34%, 17 fő) jellemzőnek találta magára nézve az állításokat. Fizikai bántalmazásra vonatkozó mondatnál az ép intellektussal rendelkező tanulók közül 45 fő (90%) vallotta, hogy nem vonatkozik rá a kijelentés, míg 6 fő (12%) igaznak találta az állítást. Az enyhén értelmi fogyatékos tanulóknál ugyanezt az állítást 19 fő (38%) nem találta relevánsnak, 10 fő (20%) viszont igen. A lelki bántalmazásra utaló állításoknál (5 db) a fókuszcsoport tagjainak 62%-a nem találta igaznak magára nézve az állításokat, 8%-a nem tudta eldönteni és 31,6% igaznak vélte azokat. A kontrollcsoportnál a lelki bántalmazások vonatkozásában „nem igaz” választ 59,2% jelölte, 6,8% nem tudta eldönteni és a csoport 34%-a magára vonatkozóan adekvátnak érezte az állítások. Az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű gyermekek csoportjában arra a mondatra, hogy „*Csúnyán beszéltek és kiabáltak velem mások előtt*” 25 fő (50%), azaz a csoport fele válaszolt úgy, hogy adekvát rá vonatkozóan ez az állítás. A kontrollcsoportnál 24 fő (48%), a fókuszcsoportnál ehhez közel azonosan, 20 fő (40%) válaszolta azt, hogy őket kiközösítették már társaságból (13. számú ábra).

13. számú ábra

Ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók viselkedési attitűdjeinek vizsgálata a bántalmazás, segítségnyújtás és személyiségjegyek vonatkozásában.

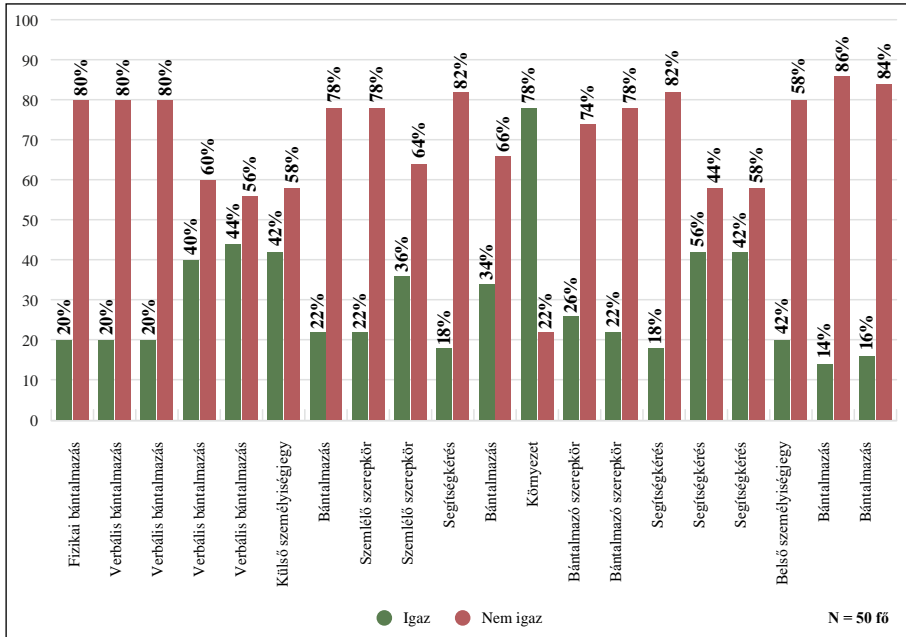
Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

A 11., verbális bántalmazással kapcsolatos állítást, miszerint „Félve mentem iskolába, mert ott mindig piszkáltak vagy csúfoltak valamiért”, az enyhén értelmi fogyatékos tanulók csoportjából 17 fő (34%) találta magára nézve igaznak, míg a kontrollcsoportból 13 fő (26%) élt át iskolai abúzust. A két vizsgálati csoportból összesen 41 fő (82%) (kontrollcsoport 28 fő, 56%; fókuszcsoporthoz tartozók 13 fő, 26%) bántott szándékosan valakit, de ezért nem érezte magát rosszul. 25 fő (25%) úgy nyilatkozott, hogy bántott már szándékosan valakit, de rosszul érezte magát emiatt. Ebből 14 fő (28%) az ép intellektussal rendelkező tanulók csoportját alkotta, 11 fő (22%) pedig a fókuszcsoporthoz tartozók csoportjába tartozott. Napszakot tekintve a megkérdezett tanulókat többször bántalmazták közterületen nappal (14 fő, 28%), mint éjjel (12 fő, 24%). A kontrollcsoportból 5 főt (10%) bántalmaztak éjjel és 6 főt (12%) nappal. A fókuszcsoporthoz tartozók közül 7 főt (14%) éjjel és 8 főt (16%) bántalmaztak nappal. Az ép intellektussal rendelkező tanulók közül 10 főtől (20%) kértek már segítséget, de ők nem cselekedtek ez ügyben semmit,

28 fő (56%) viszont segített már olyan személynek, aki segítséget kért tőle mert bántották. 15 fő (30%) jelezte családtagjainak, hogy bántalmazták az iskolában. 6 fő (12%) szólt felnőtteknek, hogy bántalmazást szenvedett, de nem vették őt komolyan. 17 főt (34%) ért már úgy abúzus, hogy azt nem mondta el senkinek, mert azt feltételezte, hogy nem tudnak rajta segíteni.

14. számú ábra

Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók viselkedési attitűdjeinek vizsgálata a bántalmazás, segítségnyújtás és személyiségjegyek vonatkozásában

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók közül 21 fő (42%) jelezte családtagjainak, hogy az iskolában abúzus érte. 21 fő (42%) nyújtott segítséget olyan emberek, aki tőle kért segítséget és 9 fő (18%) ez esetben nem csinált semmit. 9 fő (18%) jelezte már nagykorú személynek, hogy őt érte valamilyen bántalmazás, de ők komolytalanoknak tartották, és nem foglalkoztak vele. 11 fő (22%) nem szólt senkinek mikor bántalmazás áldozata lett, mert nem hitt abban, hogy bárkitől segítségben részesülhetne. A szemléltető szerepben magasabb számban volt olyan gyermek, aki cselekedni próbált, hogy az abúzus megszakadjon, mint az, aki passzívan szemlélte az eseményeket. A kontrollcsoportból 31 fő (62%) közbeavatkozott, amikor egyik barátját sértegették, 7 fő (14%) nem tett semmit.

A fókuszcsoportnál 18 fő (36%) avatkozott közbe, mikor az abúzusnak szemtanúja volt, 11 fő (22%) maradt passzív. Mindkét csoport válaszadói magas százalékban jelölték azt, hogy szeretik sok baráttal körül venni magukat (kontrollcsoport 25 fő, 50%; a fókuszcsoport 39 fő, 78%). A két csoport válaszadói azonos arányban gondolják, hogy ők nem különböznek a többiektől (23–23 fő, 46–46%). Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók közül 21 fő (42%) azonban úgy vélekedett, hogy valamiben különbözik a többiektől, legyen szó külső vagy belső tulajdonságról. Ez a szám a kontrollcsoportnál 18 főt (36%) jelentett.

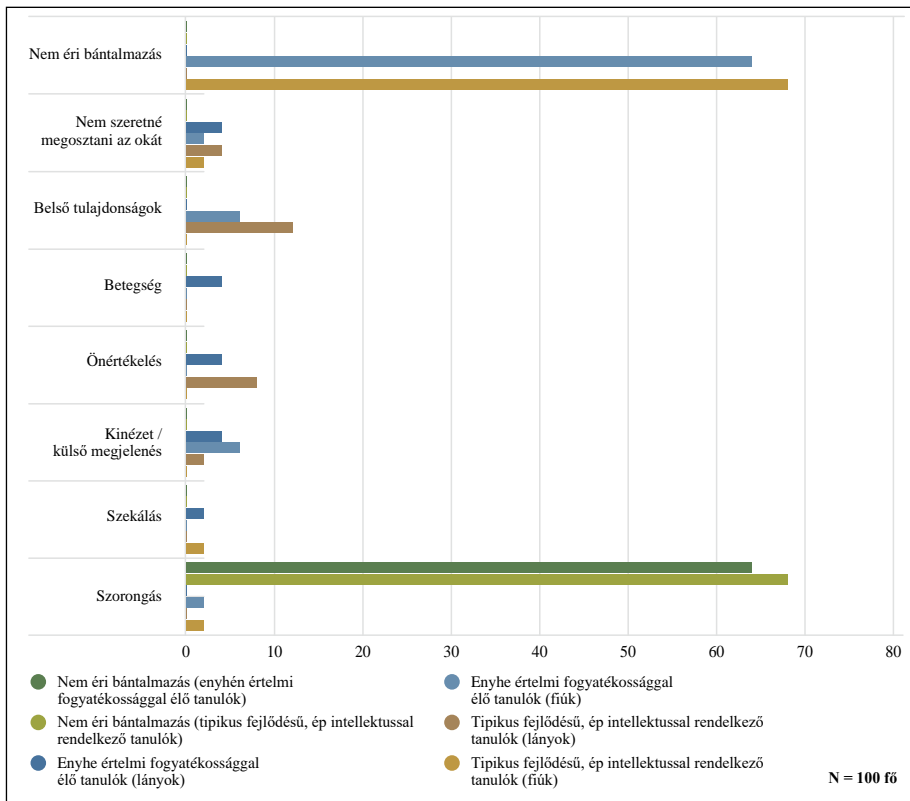
Vélemények az áldozattá válás lehetséges okairól

Az áldozattá válás lehetséges okaira vonatkozó kérdésnél fakultatív volt a válaszadás lehetősége. 66 fő (66%) nyilatkozott úgy, hogy nem éri bántalmazás (kontrollcsoport: 34 fő, 68%; fókuszcsoport 32 fő, 64%). A megkérdezett gyermekek saját véleményüket is megfogalmazhatták arról, miért bántalmazzák őket. A kontrollcsoportnál 3 fiú (15%) és 13 lány (43%) írta le, hogy milyen okai lehetnek annak, hogy bántalmazott személlyé válnak. A tipikus fejlődésű, ép intellektussal rendelkező fiúk közül 1 fő (2%) megfogalmazta azt, hogy külsőleg is látható szorongása is lehet ok – gyengébbnek tűnhet ezáltal, így áldozattá válhat. Emellett szintén 1 fő (2%) kitért arra, hogy folyamatos szexuális áldozata. A kontrollcsoportba tartozó lányok 8%-a (4 fő) önbizalommal kapcsolatos okot jelölt meg az áldozattá válás lehetséges okaként; amely egyrészt külső (1 fő, 2%) másrészt belső tulajdonságokhoz (6 fő, 12%) egyaránt volt köthető.

A válaszadók más-más szemszögből közelítették meg az önbizalom témakörét. Valaki úgy jellemezte magát, hogy az önbizalma nagyon alacsony, és ez látszódik rajta, amiért sebezhetőbbé válik, ezért gyengébbnek tűnhet társainál, ami egy bántani akaró félnek hamar feltűnik. Mások viszont az előző félelmek ellenkezőjét gondolták; az őket ért bántalmazások mögött az állhat, hogy határozottak, van önbizalmuk és önértékelésük, mernek véleményt formálni és saját tetszésük szerint öltözködni. Ezek miatt válnak célponttá, és illetik őket a „beképzelt” jelzőkkel társaik enyhébb és durvább formában. A leírt válaszok alapján nemcsak az iskolában, hanem családon belül is okoz konfliktust az, ha a megkérdezett tanulók önbizalommal rendelkeznek. A fókuszcsoportnál 32 fő (64%) jelölte azt, hogy őket nem bántják. 8 fiú (25%) és 10 lány (55%) nyilatkozott arról, mely indítékok miatt bántalmazzák őket. A fiúk közül 3 fő (6%) a fizikai megjelenést nevesítette e téren. Mások szintén a fizikai megjelenést emelték ki, melyek az arc szépségére, a túlsúlyos testalkatra, vagy az eltérő stílusra, öltözködésre vonatkoztak. A származás miatti hátrányos megkülönböztetés is megjelent a válaszok között.

15. számú ábra

Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók és az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók az áldozattá válás lehetséges okairól

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

Voltak olyan tanulók, akik a kedvességüket nevezték meg mint kiváltó ok. Szerintük azért éri őket abúzus, mert kedvesek társaikkal, a környezetükben élőkkel, és ezt nem nézi mindenki jó szemmel. Akadt olyan is, aki azt fogalmazta meg, hogy ő nem hódolt be egy adott társaságnak és ezért vált célponttá. Ezek mellett egy olyan gondolatmenet is előkerült, hogy az adott személyt bántalmazzák, de ő ehhez hozzájárul, mivel ő is bánt másokat. Véleménye szerint ez egy adok-kapok kapcsolat. A lányok közül 2 tanuló volt (4%), aki leírta, hogy bántalmazzák, de nem szeretnék leírni az okát. A külső tulajdonság mint ok 2 főnél (4%) jelent meg. Szintén 2 fő (4%) említett olyan külső tulajdonságokat, mint a szemüveg viselése, az arc vagy a haj megjelenése. Ezekhez társították még azt, hogy valamilyen érzékszervük rosszul működik, valamilyen betegséggel

küzdenek. Volt olyan a megkérdezettek közül, aki a személyiségét említette meg, azon belül is az őszinteségét és segítőkészségét. Indoklása szerint sokszor félreértik a kommunikációját: nem támadó, bántó dolgokat akar közölni a másik fél felé, hanem őszinteségét sokan félreértelmezik. A megkérdezettek közül volt, aki úgy fogalmazott, hogy nem érti őt meg senki; nem értik szándékait, s azt, hogy mit miért csinál.

A fiúk közül sokkal kevesebben írták le véleményüket, annak ellenére, hogy korábban többen jelölték a kérdéseknél, hogy érte már őket bántalmazás. A lányok nagyobb számban írták le részletesen, milyen okokból válnak áldozatokká; az önbizalmat, önértékelést írták le többször, más-más megfogalmazásban. A fiúk közül 3 fő (6%) nevezte meg a külső tulajdonságokat mint okot.

Szakirodalomban leírt adatok mutatják, hogy a szexuális bántalmazás gyakrabban rejtve marad a fiúknál, mint a lányoknál. Számos esetben csak akkor derül ki, hogy a fiúk is voltak már áldozatok, amikor egy másik személy (aki általában lánytestvér) zaklatása miatt vizsgálják a családtagokat (Bélteczki 2015). Az egyszülős család vagy a családnélküliség, a szülők válása, szeparáció, újraházasodás, szülők alkoholfogyasztása, kriminális viselkedése és másik családtag szexuális bántalmazottsága olyan családi tényezők, melyek megnövelhetik a fiúk szexuális traumatizációjának kockázatát is. Gyakoribb a szexuális abúzus olyan 12 éves kor alatt lévő fiúknál, akiknek a családja alacsonyabb szocioökonómiai státuszú; ahol munka vagy képzettség nélküli apa van jelen; pszichésen beteg vagy közösségi segítséget igénylő anya él. Növelheti a kockázatot az is, ha a gyermek sérült, testi vagy szellemi fogyatékossgal él (Bélteczki 2015). A szakirodalom arra is utal, hogy a férfiak a bántalmazásról ritkán számolnak be, ami összefüggésben lehet személyes tényezőkkel, szociokulturális tényezőkkel és a környezet nem megfelelő válaszkészségével. Az erőszakot elszenvedő személyeket két csoportra különíthetjük: expresszív formára, ahol a traumatizált személy beszél az erőszakról, és kontrollált formáról, ahol nem beszél róla. Ez a két csoport lányok/nők esetében 50–50%, míg fiúk/férfiak esetében az expresszív forma 20%, a kontrollált forma 80% (Bélteczki 2015).

Második hipotézisünk, miszerint az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű gyermekek által alkotott kontrollcsoportot kisebb mértékben (50% alatt) érinti bántalmazás, mint az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek által alkotott fókuszcsoport, nem bizonyosodott be. A kontrollcsoportot azonos módon érinti az abúzus, mint a fókuszcsoportot. A nyitott kérdésnél a kontrollcsoportnál 16 fő (32%), illetve a fókuszcsoportnál 18 fő (36%) írta le, hogy miért bántalmazzák őket (lásd 15. számú ábra). Az abúzusnak minősülő cselekvéseknél a 7. számú ábrán látott eredmények is mutatják, hogy az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók 92%-át, azaz 46 főt ért már valamilyen atrocitás.

Ez a szám az enyhén értelmi fogyatékossgal élő tanulók esetében 3 fővel (6%) kevesebb, azaz 43 fő (86%). Az adatok alapján az eltérés nem számottevő. A csekély eltérés mellett megfigyelhető, hogy a két csoport más bántalmazási formát jelölt meg nagyobb arányban. A kontrollcsoport 36%-ban (18 fő) az iskolát jelölte meg a bántalmazások helyszínéül, és e helyszínen 78%-ban (39 fő) egy verbális bántalmazási formát, a székálást jelölték meg a lehetőségek közül. Ez esetben az osztálytársakat 70%-ban (35 fő) jelölték meg bántalmazó félnek. A fókuszcsoport tagjai elsősorban fizikai bántalmazási formákat jelölték meg, amelyek során megalázták (36%, 18 fő), bezárták rövid időre (14%, 7 fő), vagy megverték őket (14%, 7 fő). Ennek oka lehet, hogy a verbális bántalmazással kapcsolatos információk hiányosabbak, mint a fizikai bántalmazás vonatkozásában. Ez talán annak is köszönhető, hogy sokkal nehezebben lehet az abúzus verbális formáját megragadni.

Összegzés

Kutatásunkban kérdőív formájában arra kerestük a választ, hogy az enyhén értelmi fogyatékos tanulók és az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók milyen mértékben képesek felismerni a bántalmazás jelenségét; mit tekintenek bántalmazásnak; ennek milyen formáit tudják megnevezni. Abban az esetben, ha már voltak áldozatok, milyen rendszerességgel élték át az abúzust. Nyitott kérdés formájában véleményüket is megkérdeztük az ügyben, hogy a vizsgált személyek szerint, miért estek a bántalmazó áldozatává?

Az első hipotézisünk beigazolódott, miszerint a fókuszcsoportot alkotó, enyhén értelmi fogyatékos tanulók kisebb mértékben ismerik fel a bántalmazást, mint az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű társaik által alkotott kontrollcsoport. A fókuszcsoport 60%-ban (30 fő) tudta beazonosítani a bántalmazás jelenségét, a kontrollcsoport tagjainak 68%-a (34 fő) volt képes felismerni az abúzust (6. számú ábra). Emellett a 7. számú ábrán látott eredmények azt mutatják, hogy az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók 92%-át (46 fő) érte valamilyen szintű atrocitás, míg az enyhén értelmi fogyatékos tanulók 86%-át (43 fő).

Második hipotézisünk, mely szerint az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű gyermekek által alkotott kontrollcsoportot kisebb mértékben érinti bántalmazás, mint az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek által alkotott fókuszcsoportot, nem igazolódott be. Míg a fókuszcsoport 86%-át (43 fő), addig a kontrollcsoport 92%-át (46 fő) érte már valamilyen formában bántalmazás (7. számú ábra). A két csoport közötti eltérés nem számottevő, mindössze 6% eltérést tapasztaltunk.

Az utolsó hipotézisünk, miszerint a vizsgált tanulók által alkotott fókusz- és kontrollcsoport közel azonos módon ismeri fel a bántalmazás verbális formáját, nem igazolódott be. Az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók 66%-a (33 fő), míg az enyhén értelmi fogyatékos tanulók 50%-a (25 fő) ismeri fel jól a verbális bántalmazást. Az eltérés 16% volt a két vizsgált csoport között (5. számú ábra).

A bántalmazás vonatkozásában a kontrollcsoport tagjai szélesebb körű ismerettel és felismeréssel bírnak, ami által könnyebben meg is tudják fogalmazni azt, ami velük történik; könnyebben felismerik, ha áldozat szerepbe kerülnek. Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók a verbális bántalmazási formát kevesebb mint 50% alatti mértékben ismerik fel, mivel nagyon sok esetben normális és elfogadott jelenségnek gondolják azt, ami történik velük. A feldolgozott eredmények alapján kutatásunkban arra is választ kaptunk, hogy a vizsgálati mintában szereplő személyekkel megtörtént bántalmazások színtere átlagosan 46,5%-ban az iskola. Ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók közül 35 főt (70%) osztálytárs, 9 főt (18%) pedagógus, 9 főt (18%) osztályfőnök; enyhén értelmi fogyatékos tanulók közül 28 főt (56%) osztálytárs, 5 főt (10%) pedagógus, 4 főt (8%) osztályfőnök bántalmaz. Ennek oka az is lehet, hogy a tanulók az oktatási intézményekben töltik idejük jelentős részét, és az intézményhez köthető személyekkel nagyobb eséllyel alakulhatnak ki olyan helyzetek, ahol (verbális) áldozattá válhatnak. Az enyhén értelmi fogyatékosokkal élő tanulók csoportja a család színterét 5%-ban, az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók pedig 13%-ban jelölték meg mint bántalmazási közeget. Figyelemfelkeltő az az adat, hogy a kontrollcsoport 12%-ban jelölte meg az édesanyját mint bántalmazót, a fókuszcsoport pedig 4%-ban vallotta ugyanezt. Bántalmazó édesapát csak a kontrollcsoport jelölt 16%-ban, míg a fókuszcsoport egyáltalán nem. A nyitott kérdésre a fiúk 24%-a, illetve a lányok 46%-a adott egyéni választ (15. számú ábra). Az eredményből arra a következtetésre juthatunk, hogy a lányokat nagyobb arányban bántalmazzák (eltérés: 22%, 11 fő). Felvetődik a kérdés, ami további kutatásokat igényel, hogy a fiúkat ténylegesen kevésbé bántalmazzák, vagy ők egy nagyobb, úgynevezett társadalmi elvárás okozta szorongó érzés következtében nem mutatják fájdalmaikat, és nem hozzák az őket ért bántalmazást nyilvánosságra. Azok a fiúk, akik leírták, hogy szerintük miért bántalmazzák őket, sok esetben úgy fogalmaztak, hogy kedvesek vagy empátikusak másokkal, esetleg halkabb természetük miatt választja őket a bántalmazó áldozatnak. Ahhoz, hogy erre a kérdésre pontosabb válaszokat kaphassunk, újabb kutatásokra van szükség. A gyermekek kevesebb mint 40%-a hisz abban, hogy ha segítséget kér egy felnőttől, rokontól, barától, ismerőstől, akkor azt a támogatást, segítségnyújtást meg is kapja. Ennek (is) köszönhetően sokan meg sem próbálják a segítségkérést.

Az általunk elvégzett kutatás eredményeiből megállapíthatjuk, hogy a vizsgált mintát tekintve, az enyhén értelmi fogyatékos tanulók és az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű tanulók közel azonos mértékben érintettek az abúzusban. E helyzetek elkerülése szempontjából mindkét csoport vonatkozásában nagy szerepe lehet az oktatáson belüli prevenciónak. Az iskola színtere lehet az egyik legalkalmasabb helyszín, hiszen a gyermekek itt töltik a napjaik nagy részét, és mint a 6. számú ábrán szemléltetett adatok alapján is kiderült, nagy százalékban van jelen az iskolai abúzus. Folyamatosan biztosítani kellene annak a lehetőségét, hogy az ilyen beszélgetések és programok alatt felmerülő kérdések, problémák megválaszolása, az erre felkészített szakemberek bevonásával történjen meg. Ha a bántalmazás köreit a prevenció, a tájékoztatás és a segítségnyújtás megvalósulásával megtudjuk szakítani, a gyermekek egészséges felnőttekké válhatnak, s így megfelelő értékeket képviselhetnek.

Felhasznált irodalom

Bélteczki Zs. (2015). Férfiak szexuális traumatizációja. In Kuritárné Sz. I. & Tisljár Sz. E. (Szerk.). *Úgy szerettem volna, ha nem bántottak volna. (2., javított kiadás)* (pp. 121–136). Oriold és Társai Kiadó.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Varga Sz. & Sebestyén F. (2024). Bántalmazás jelenségének vizsgálata az enyhén értelmi fogyatékos és az ép intellektussal rendelkező, tipikus fejlődésű középiskolás tanulók esetében. *Belügyi Szemle*, 72(12) 2241–2266. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i12.pp2241-2266>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Az adatokat kérésre rendelkezésre bocsátják.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Varga Szabolcs, aki a varga.szabolcs@sze.hu e-mail címen érhető el.